

Prof. univ. dr. Dumitru C. FLORESCU

DREPTUL SUCCESORAL

Ediția a IV-a

Universul Juridic
București
-2013-

Editat de S.C. Universul Juridic S.R.L.

Copyright © 2012, 2013, S.C. Universul Juridic S.R.L.

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al

S.C. Universul Juridic S.R.L.

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOȚIT DE SEMNĂTURA
AUTORULUI ȘI ȘTAMPILA EDITORULUI, APLICATE PE
INTERIORUL ULTIMEI COPERTE.**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

FLORESCU, DUMITRU C.

Dreptul succesoral / Dumitru C. Florescu. –

Ed. a 4-a. - București : Universul Juridic, 2013

Bibliogr.

ISBN 978-606-673-145-4

347.65(498)

REDACȚIE: tel./fax: **021.314.93.13**
tel.: **0732.320.666**
e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL tel.: **021.314.93.15**
DISTRIBUȚIE: fax: **021.314.93.16**
e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

LISTA DE ABREVIERI

art.	articol
art. cit.	articolul citat
alin.	alineat
c.	contra/împotriva
C. A.	Curtea de Apel
C. civ.	Codul civil
C. com.	Codul comercial
C. fisc.	Codul fiscal
C. pr. civ.	Codul de procedură civilă
C.E.E.	Comunitatea Economică Europeană
C.J.C.E.	Curtea de Justiție a Comunităților Europene
C.S.J.	Curtea Supremă de Justiție
Dec./dec.	Decizia/decizia
ed.	ediția
Ed.	Editura
H.G.	Hotărârea Guvernului
<i>infra</i>	mai jos
<i>idem</i>	același autor
Î.C.C.J.	Înalta Curte de Casație și Justiție
lit.	litera
N. C. civ.	Noul Cod civil
N. C. pr. civ.	Noul Cod de procedură civilă
O.G.	Ordonanța Guvernului
<i>op. cit.</i>	opera citată
O.U.G.	Ordonanța de urgență a Guvernului
p.	pagina/paginile
par.	paragraf
P.R.	Pandectele Române
R.D.C.	Revista de Drept Comercial
R.R.D.A.	Revista Română de Drept al Afacerilor
<i>supra</i>	mai sus
S./s. civ.	Secția/secția civilă
S./s. com.	Secția/secția comercială
S./s. cont. adm.	Secția/secția de contencios administrativ
T.	Tribunalul
T.M.B.	Tribunalul Municipiului București
T.S.	Tribunalul Suprem
vol.	volumul

TITLUL I

Considerațiuni generale privind moștenirea

CAPITOLUL I

NOȚIUNI GENERALE

Secțiunea I *Terminologie*

§ 1. Noțiunea de moștenire¹

Moștenirea este transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane în ființă (art. 953 C. civ.)².

Patrimoniul unei persoane fizice – totalitatea drepturilor și obligațiilor patrimoniale și bunurilor care aparțin acesteia – este însoțitorul permanent al persoanei pe parcursul întregii sale existențe³.

Patrimoniul (activul și pasivul patrimonial) nu dispare odată cu încetarea din viață a persoanei fizice, el este o realitate faptică în căutarea unui subiect de drept căruia să îi fie atribuit.

Prin urmare nu poate exista patrimoniu fără titular.

Dreptul succesoral oferă soluția juridică a transmiterii patrimoniului unei persoane fizice la decesul acesteia.

Moștenirea este deci transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane fizice sau persoane juridice, în ființă la data transmisiunii.

¹ Prof. dr. D. Florescu, *Drept civil. Drept succesoral*, Ed. Universității Titu Maiorescu, 2009, p. 3-5; Prof. dr. Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral*, ed. a II-a, Ed. Universul Juridic, 2002, p. 5-12; Dan Chirică, *Drept civil. Succesiuni și testamente*, Ed. Rosetti, 2003, p. 25-28; Mihail Eliescu, *Moștenirea și devoluțiunea ei*, Ed. Academiei R.S.R., 1966, p. 19-65; C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, *Tratat de drept civil*, vol. III, Juridica, Ed. All Beck, 1998, p. 226-246; D. Alexandresco, *Principiile dreptului civil român*, vol. II, București, 1926, Ed. Socec & Co, p. 16-46.

² Moștenirile deschise înainte de intrarea în vigoare a Codului civil sunt supuse legii în vigoare la data deschiderii moștenirii.

³ „Orice persoană fizică sau persoană juridică este titulară a unui patrimoniu care include toate drepturile și datoriile evaluabile în bani ce aparțin acesteia.” [art. 31 alin. (1) C. civ.]

Art. 953 C. civ. are în vedere transmiterea legală a patrimoniului unei persoane fizice decedate unor persoane fizice în viață (moștenirea legală) cât și transmiterea pe cale testamentară a acestui patrimoniu, a unei porțiuni din el, sau a unor bunuri determinate unor persoane fizice sau persoane juridice în ființă, dar și transmiterea moștenirii vacante.

Cu alte cuvinte dispoziția art. 953 C. civ. are în vedere toate modalitățile de transmitere a patrimoniului unei persoane fizice la decesul acesteia.

Moștenirea este unul dintre modurile de dobândire a proprietății. Ea se deschide numai la moartea unei persoane (fizice), fiind astfel un mijloc de dobândire a proprietății *mortis causa*.

Faptul juridic care determină transmiterea patrimoniului este moartea titularului său.

Regulile privind transmisiunea patrimoniului pentru cauză de moarte, stabilite de Codul civil în Cartea a IV-a, Titlul I – „Despre moșteniri și liberalități”, sunt aplicabile la moartea (decesul) unei persoane fizice.

Transmiterile universale sau transmiterile cu titlu universal determinate de încetarea persoanei juridice nu intră în conținutul noțiunii de moștenire.

Codul civil din 1864 (art. 644) folosește noțiunea de „succesiune” ca echivalent pentru noțiunea de moștenire, preferată de noul Cod. La data intrării în vigoare a Noului Cod civil, termenii și expresiile din vechea legislație civilă se înlocuiesc de drept cu termenii și expresiile corespondente din noul Cod civil.

§ 2. Defunctul (*de cuius*)

Defunctul sau *de cuius*-ul este persoana despre a cărei moștenire este vorba. Termenul provine din prescurtarea sintagmei latine „*Is de cuius successionis agitur*” (cel despre succesiunea căruia este vorba) și este folosit în special în moștenirea legală.

În moștenirea testamentară este utilizat și termenul de **testator**, pentru a desemna *de cuius*-ul care a dispus de patrimoniul său pentru cauză de moarte.

§ 3. **Moștenitor sau succesor** este persoana fizică sau juridică care dobândește fie întreg patrimoniul defunctului, fie o fracțiune din acesta.

Vechiul cod civil folosea pentru desemnarea moștenitorului legal și termenul sinonim, de origine latină, „**erede**”.

În cazul moștenirii testamentare pentru desemnarea succesului, este întrebuițat și termenul specific „**legatar**”.

Persoana care îndeplinește condiția cerută de lege pentru a putea moșteni, dar care nu și-a exercitat încă dreptul de opțiune succesorală (de a accepta sau de a renunța la moștenire) se numește **succesibil**.

§ 4. **Noțiunea de moștenire are un prim sens, de transmitere a patrimoniului unei persoane fizice decedate, și un al doilea sens, acela de universalitate a activului și pasivului patrimonial care trece de la defunct la moștenitorii săi, altfel zis de masă succesorală.**

Moștenirea cuprinde întreg patrimoniul defunctului, atât drepturile, cât și obligațiile lui, cu excepția celor strict personale.

Moștenitorul nu poate avea mai multe drepturi decât avea *defunctul*, pentru că nimeni nu poate transmite mai multe drepturi decât are el însuși (*Nemo plus juris ad alium transferre potest, quam ipse habet*).

Secțiunea a II-a

Felurile moștenirii

Art. 955 C. civ. dispune: „Patrimoniul defunctului se transmite prin moștenire legală, în măsura în care acela care lasă moștenirea nu a dispus altfel prin testament.

O parte din patrimoniul defunctului se poate transmite prin moștenire testamentară, iar cealaltă parte prin moștenire legală.”

Rezultă că moștenirea este de două feluri: legală sau testamentară.¹

Moștenirea este legală când transmiterea patrimoniului pentru cauză de moarte are loc în temeiul legii.

Legea reglementează în cazul moștenirii legale persoanele care vor fi chemate la moștenire, ordinea în care vor veni precum și cotele ce li se cuvin.

Moștenirea legală reprezintă situația obișnuită, comună, și se aplică ori de câte ori defunctul nu a dispus de bunurile sale pentru cauză de moarte prin testament. De aceea **moștenirea legală** este cunoscută și sub denumirea de **moștenire *ab intestat* (adică fără testament)**.

Temeiul moștenirii legale a fost la origine rudenția firească (rudenia de sânge), iar ideile care determină acest criteriu de transmitere legală a patrimoniului succesoral sunt afecțiunea presupusă a defunctului față de rudele lui de sânge și consolidarea familiei prin conservarea bunurilor moștenite.

În prezent, rudenția civilă, rezultată din adopție, care este asimilată cu rudenția firească pe planul efectelor judiciare, constituie și ea, alături de rudenția firească, pentru motivele arătate mai sus temeiul al moștenirii legale.

Moștenirea este testamentară când, și în măsura în care defunctul a dispus de întregul său patrimoniu sau de o fracțiune din acesta, ori de bunuri individual determinate, prin acte de ultimă voință îmbrăcate în formă testamentară (legate).

Voința legiuitorului, care stabilește un sistem legal de transmitere a patrimoniului defunctului, nu se poate substitui voinței defunctului, titularul patrimoniului său.

Voința legiuitorului suplinește numai voința neexprimată a defunctului.

Există însă și câteva norme prin care legiuitorul intervine și corectează voința liberală a defunctului, în scopul protejării rudelor foarte apropiate sau a soțului supraviețuitor (rezerva succesorală și drepturile speciale ale soțului supraviețuitor).

Defunctul poartă în cadrul succesiunii testamentare și denumirea de *testator*, iar persoanele desemnate să culegă moștenirea – în tot sau în parte – se numesc *moștenitori testamentari sau legatari*.

Moștenirea legală este întotdeauna un mijloc de dobândire cu titlu universal, în timp ce moștenirea testamentară poate fi universală, cu titlu universal sau cu titlu particular.

¹ Raluca Voinea, *Legătura indestructibilă dintre patrimoniu, devoluțiunea succesorală legală și devoluțiunea succesorală testamentară* în „Dreptul” nr. 11/2009, p. 70-75.

Cele două forme ale moștenirii, cea legală și respectiv cea testamentară, nu se exclud, ci pot coexista.

O parte din patrimoniul defunctului se poate transmite prin moștenire testamentară, iar cealaltă parte prin moștenire legală [art. 955 alin. (2) C. civ.].

Firește că, în toate cazurile în care ar exista moștenitori rezervatari, și prin legate (testament) s-a adus atingere rezervei lor, ei vor dobândi potrivit legii partea din moștenire corespunzătoare rezervei, și doar pentru rest (adică pentru cotitatea disponibilă) devoluțiunea succesoriului va fi testamentară.

CAPITOLUL II

CARACTERELE JURIDICE ALE MOȘTENIRII

Secțiunea I

Enumerarea caracterelor juridice ale moștenirii

Din definiția moștenirii – transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate la una sau mai multe persoane în viață – rezultă caracterele juridice ale acestui mod de transmitere a drepturilor și obligațiilor.

Secțiunea a II-a

Caracterele juridice ale moștenirii

Caracterele juridice ale moștenirii sunt: transmitere pentru cauză de moarte, transmitere universală sau cu titlu universal, transmitere unitară și transmitere indivizibilă.

§ 1. Este o transmitere pentru cauză de moarte (*mortis causa*) pentru că se produce numai ca efect al morții, fizic constatate sau judecătorește declarate a unei persoane fizice.

Ea este prin urmare o transmitere *mortis causa* și nu *inter vivos* (între vii).

Regulile moștenirii nu se aplică în cazul încetării existenței unei persoane juridice.

§ 2. Este o transmitere universală sau cu titlu universal pentru că obiectul moștenirii este patrimoniul defunctului, adică totalitatea drepturilor, bunurilor și obligațiilor care au valoare economică și care au aparținut defunctului, sau respectiv fracțiuni din acest patrimoniu.

Nu se transmit prin moștenire drepturile și obligațiile nepatrimoniale, precum și drepturile și obligațiile patrimoniale constituite *intuitu personae* (de exemplu obligația de întreținere).

Caracterul universal sau cu titlu universal al transmiterii moștenirii explică transmiterea atât a activului patrimoniului defunctului (drepturi și bunuri), cât și a pasivului patrimonial (a obligațiilor defunctului).

Transmiterea moștenirii se deosebește de transmiterea între vii, pe de o parte, pentru că are ca obiect o universalitate sau o fracțiune din universalitate, și nu bunuri sau drepturi privite *ut singuli* (individual), iar pe de altă parte, pentru că are ca obiect și obligații care nu pot forma obiect al transmiterii între vii.

Excepție de la caracterul universal sau cu titlu universal al transmiterii moștenirii îl constituie legatul cu titlu particular, când obiectul transmiterii moștenirii pe cale

testamentară îl constituie bunuri determinate, și nu patrimoniul defunctului sau fracțiunii din acest patrimoniu, transmitere care nu este însoțită de regulă de obligația de a suporta pasivul succesoral.

De aceea în dreptul roman legatul cu titlu particular a fost considerat o „donație pentru cauză de moarte”.

În sfârșit, drepturile privind imobilele dobândite *mortis causa* sunt opozabile terților fără îndeplinirea formalităților de publicitate imobiliară cerute de lege pentru transmiterile prin acte între vii [art. 887 alin. (1) C. civ. și art. 26 alin. (1) din Legea nr. 7/1996 a cadastrului și a publicității imobiliare].

Aceste drepturi se vor înscrie însă în prealabil în cartea funciară dacă titularul înțelege să dispună de ele [art. 887 alin. (3) C. civ.].

§ 3. Este o transmitere unitară, în sensul că obiectul ei, *patrimoniul defunctului*, fiind unitar, *se transmite la moștenitori după aceleași norme juridice*, fără a distinge după natura, proveniența sau originea bunurilor care compun masa succesorală.

În dreptul român nu se aplică principiul *paterna paternis, materna maternis*, care distinge bunurile după proveniența lor: pe linie paternă sau pe linie maternă, decât în cazul în care la moștenirea defunctului vin în concurs frați buni (având aceeași mamă și același tată), cu frați consangvini sau cu frați uterini.

A. Caracterul unitar al transmiterii comportă și unele excepții, determinate de considerente de echitate sau de ordin social-economic, și anume:

a) Soțul supraviețuitor când nu vine în concurs cu descendenții, moștenește pe lângă cota stabilită potrivit art. 972 C. civ. și mobilierul și obiectele de uz casnic care au fost afectat folosirii comune a soților (art. 974 C. civ.).

Mobilele gospodăriei casnice formează deci o masă distinctă de bunuri succesoriale, reglementată de norme distincte de cele care cărmuiesc restul succesiunii.

În cazul în care soțul supraviețuitor vine în concurs cu descendenții defunctului, el nu mai are acest drept special și principiul unității transmisiunii succesoriale se va aplica integral.

b) Clauza de preciput prevăzută de art. 333 C. civ. reprezintă o excepție de la caracterul unitar al transmiterii moștenirii.

Potrivit textului citat „prin convenție matrimonială se poate stipula ca soțul supraviețuitor să preia fără plată, înainte de partajul moștenirii, unul sau mai multe dintre bunurile comune, deținute în devălmășie sau în coproprietate.

Clauza de preciput nu este supusă raportului donațiilor, ci numai reducțiunii, în condițiile legii.

Clauza de preciput nu aduce nicio atingere dreptului creditorilor comuni de a urmări, chiar înainte de încetarea comunității, bunurile ce fac obiectul clauzei.

Clauza de preciput devine caducă atunci când comunitatea încetează în timpul vieții soților, când aceștia au decedat în același timp sau când bunurile care au făcut obiectul ei au fost vândute la cererea creditorilor comuni.

Executarea clauzei de preciput se face în natură sau, dacă acest lucru nu este posibil, prin echivalent.”

c) În caz de deces al salariatului, drepturile salariale datorate până la data decesului sunt plătite, în ordine, soțului supraviețuitor, copiilor majori ai defunctului sau părinților acestuia. Dacă nu există niciuna dintre aceste categorii de

persoane, drepturile salariale sunt plătite altor moștenitori, în condițiile dreptului comun [art. 167 alin. (2) Codul muncii].

Prin urmare, în privința salariului neîncasat de defunct nu se aplică principiul unității moștenirii, ci se aplică norme derogatorii. Soțul supraviețuitor, copiii și părinții defunctului încasează, în ordine, aceste drepturi bănești indiferent de calitatea de moștenitor (și chiar dacă au renunțat la moștenirea defunctului), fără a fi nevoie să prezinte certificatul de moștenitor.

În aceeași ordine de idei, art. 120 din Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice prevede că: „Sumele neîncasate de către pensionar, reprezentând pensia pe luna în care a avut loc decesul, și/sau după caz, drepturi restante de pensie, cuvenite și neîncasate până la deces, se plătesc soțului supraviețuitor, copiilor, părinților sau, în lipsa acestora, celorlalți moștenitori în condițiile dreptului comun”. Sumele menționate mai sus pot fi solicitate în cadrul termenului general de prescripție.

B. Nu constituie însă excepții de la regula caracterului unitar al transmițerilor moștenirii:

a) limitarea în timp a drepturilor patrimoniale de autor prevăzute de Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe;

Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe stabilește reguli derogatorii de la dreptul comun privind durata protecției dreptului patrimonial de autor.¹

Limitarea în timp a însuși dreptului transmis de autorul operei moștenitorilor săi nu constituie o adevărată excepție de la caracterul unitar al moștenirii.

În toate cazurile, în privința devoluțiunii legale sau testamentare a moștenirii din care fac parte aceste drepturi patrimoniale de autor, inclusiv stabilirea cotelor succesoriale sau a rezervelor moștenitorilor rezervatari ori a vocației succesoriale se aplică dreptul comun, principiul caracterului unitar al transmisiunii succesoriale fiind respectat.

b) Nu constituie, de asemenea excepție de la caracterul unitar al transmisiunii succesoriale nici dispoziția art. 32 din Legea nr. 136/1995 privind asigurările și reasigurările în România care prevede în materia asigurărilor facultative de persoane că: „În cazul decesului asiguratului, dacă nu s-a desemnat un beneficiar, indemnizația de asigurare se plătește moștenitorilor legali ai asiguratului”.

¹ Art. 25 alin. (1) prevede că „Drepturile patrimoniale prevăzute la art. 13 (utilizarea unei opere) și art. 21 (dreptul autorului unei opere originale de artă grafică sau fotografică de a încasa o parte din prețul din revânzarea unei opere de artă plastică) durează tot timpul vieții autorului, iar după moartea acestuia se transmit prin moștenire, potrivit legislației civile, pe o perioadă de 70 de ani, oricare ar fi data la care opera a fost adusă la cunoștință publică în mod legal.

Dacă nu există moștenitori, exercițiul acestor drepturi revine organismului de gestiune colectivă mandatat în timpul vieții de către autor sau, în lipsa unui mandat, organismului de gestiune colectivă cu cel mai mare număr de membri, din domeniul respectiv de creație.

Durata drepturilor patrimoniale asupra operelor realizate în colaborare este de 70 ani de la moartea ultimului coautor.

Drepturile patrimoniale asupra programelor pentru calculator durează tot timpul vieții autorului, iar după moartea acestuia, se transmit prin moștenire, potrivit legislației civile, pe o perioadă de 70 de ani (art. 30).

Termenele prevăzute mai sus se calculează începând cu data de 1 ianuarie a anului următor morții autorului sau aducerii operei la cunoștință publică, după caz.